

UDK 792.01

FRANKIANA IN THE ART OF ARTISTIC WORD OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN THE SECOND HALF OF THE XX TH – XXI ST CENTURIES

Kukuruza Nadiya – Ph.D in Arts, associate professor,
the Department of Performing Arts and Choreography,
Educational and Scientific Institute of Arts,
«Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»
Ivano-Frankivsk, Ukraine

The aim. The article deals with the embodiment of Frankiana in the stage art of the Ukrainian diaspora in the second half of the XX th and the beginning of XXI st centuries. The figure of I. Franko stands next to the names of T. Shevchenko and Lesya Ukrainka as geniuses and titans of the Ukrainian nation. Therefor artists' appeal to their creativity is primarily a programmatic purpose, as a factor in forming the moral and national-ideological principles of different diaspora generations. In the artistic environment of the diaspora, Frankiana gained a variety of genres stage embodiment in the forms of poetic theater, literary evening, festive academy, thematic concert, etc.

Research results. Professional Ukrainian artists Y. Hirniak, O. Dobrovolska, L. Krushelnyska, V. Shasharovskiy and others carried out cultural and educational work. First of all, the artists had a desire to instill a love for the word in the form of theater into the young generation. The Theater of the Word by Y. Hirniak and O. Dobrovolska had in their repertoire a play «Moses». L. Krushelnyska and the Studio of Artistic Word in collaboration with the composer I. Sonevyskyi produced a performance of the poem «Ivan Vyshenskyi». V. Shasharovskiy staged the works of Franko in the composition «The Great Franko». He, as a master of theatrical spectacles, introduced a generalized image of the poet who performed, in particular, the works of Franko, in a staging «In Defense of the Motherland».

Frankiana was an integral part of the artistic repertoire of the actors Yu. Genik-Berezovskiy («Vivere memento», «She has died» from the third bundle «Ziv'yale lystia», the dramatic poem «Great Anniversaries», a prologue to the poem «Moses», excerpts from «Fox Mykyta») and R. Vasilenko (poem «Kamenyar»).

Among the Ukrainian communities of the diaspora, the most popular traditional festive academies are before the dates of Franko birth and death, where poetry is combined with vocal and musical art: a chorus, a symphony orchestra, a bandurists chapel, a solo performance and singing. At such significant events, where Franko is first honored as a fighter for human and national rights, as a patriot of the Ukrainian nation, you can traditionally hear the title works: «Kamenyar», «Great Anniversary», the prologue to the poem «Moses», the hymn «This not the time, this not the time».

Conclusions. The analysis of the stage embodiment of Frankiana by the diaspora artists gives the reason to claim that certain artistic shifts and innovations could not take place here, because their way of life is not a permanent existence in the profession, and the purpose – understanding primarily the problems of historical memory, moral and spiritual connection of times, national shrines and traditions by means of the stage art.

Key words: frankiana, poetic theater, staging, artistic performance, thematic concert, Ukrainian diaspora.

Надійшла до редакції 15.11.2019 р.

УДК 783:7.03(477.8) «1918-1923»

ЦЕРКОВНА МУЗИКА В КОНТЕКСТІ МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ
ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918–1923)

Кіндратюк Богдан – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового інституту мистецтв, Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ
orcid.org/0000-0002-8040-4034
DOI. org/10.35619/ucpm.vi32.246
bohkind@ukr.net

Системно відтворено розвиток церковної музики (дзвоніння, богослужбовий спів, гра органа) у контексті мистецького життя Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Інтерпретація матеріалів утворює герменевтичне вивчення музики й антропологічний підхід в її студіях. Розвій мистецтва зумовили духовне піднесення українців, боротьба за свою державу на фронті й у тилу, сплеск виявів побожності серед людей, прагнення випросити благовоління для оборонних змагань. Богослужіння, чин поховання природно супроводжувалися відповідним співосупроводом, дзвоніннями, грою органа.

Ключові слова: Західно-Українська Народна Республіка, церковна музика, богослужбові співи, дзвоніння, орган, священник, капелан, ритуал.

Постановка проблеми. Виміри етнорегіоналістики вимагають звернення до доби визвольних змагань українців за свою державність. Кожен із таких періодів історії України залишив по собі

певний внесок у розвиток національного мистецтва. Не був винятком час у першій спробі збудувати на західноукраїнських землях власну державу. У переживанні національно-культурного відродження в людей виникає особлива потреба виражати себе в мистецтві, зокрема церковному, використовувати його для своїх цілей.

Плодом правічного потягу галичан усунути національне гноблення стало проголошення у Львові 19 жовтня 1918 р. на землях Буковини, Закарпаття, Східної Галичини Української держави; 13 листопада її назвуть Західно-Українською Народною Республікою. Але компартійне вето на згадки про цей феномен, короткий час її існування (де-факто – 1918–1919 рр., а де-юре – 1918–1923 рр.), а також брак, як дехто гадав, у ній значимих мистецьких подій, спиняли дослідження проблем церковної музики. Це не спонукало до систематизування фактів, що допомагали б виокремленню цієї стадії в історії українського мистецтва.

Аналіз останніх досліджень, публікацій: В основі студій історії ЗУНР, закладених О. Карпенком [17], зміцнених пошуками М. Литвина, К. Науменка [28–29], В. Великочия [4], І. Монолатія [30–31] та ін. науковців [26], є чимало відомостей про реалізовану тоді різними етносами потребу у музикуванні. Опрацювання джерел, завдяки публікації чи не вичерпної історіографії суспільно-історичних процесів на західноукраїнських землях [9], згадок про складові мистецтва дає підстави для дослідження дій новоствореної держави у сфері розвитку церковної музики. Адже такі занотування лишалися невідомими навіть вузькому колу музикознавців. Лише спогади О. Кошиця про три виступи під його орудою на теренах ЗУНР створеної у Києві Української республіканської капели опублікував М. Гордійчук [24]. Про її концерти в третій столиці ЗУНР (першою був Львів, потім – Тернопіль) – Станіславові, як і музикування на його сценах київської солістки М. Шекун-Коломийченко, бандуриста-віртуоза В. Ємця писав М. Черепанин [45; 158]. Він подав унікальну світлинку хору підхорунжих Української Галицької армії (УГА), його оркестру в полоні [45; 231]. Згадано окремі жанри музики в роки Першої світової війни (ПСВ) у нарисах мистецького життя ЗУНР в її ілюстрованій історії, де є відомості про музикування українських військовиків переважно у той час і перебування їх у полоні після існування республіки де-факто [10]. Про виступи згаданої Капели в Станіславові, виконання церковних творів згадували В. Морозюк [32], Г. Карась [16]. Подано віхи творчості музик у вимушеній еміграції, талант яких проявився ще в ЗУНР [15]. Окремі факти з життя піаніста, композитора й педагога Н. Нижанківського в її добу згадав Ю. Булка [2]. О. Кузьменко підхопила опис виникнення стрілецьких пісень, як феномена музичної культури українців, уточнила авторство окремих з них; при цьому назвала й ті, що створені в час ЗУНР [42]. Показано розквіт музично-театрального життя, як украї бажаного особливого розрадика в ту важку пору [10, 30, 31, 39].

До системного опису прикмет церковної музики в ЗУНР кличуть публікації діаспорних науковців В. Витвицького [5], М. Гайворонського [6], І. Соневицького [41], що привернули увагу до значущості музики в ЗУНР, зокрема військової, діяльності священників, митців, перипетій їхніх доль. Це підтверджують нові факти з опублікованих нещодавно наукових розвідок, де відображено прагнення українців мати свою державу, усвідомлення ваги музики, зокрема церковної, її підпорядкування її підпорядкування веденню війни. Про роль музики в українському війську згадали його генерали [33; 43]. Чимало відомостей є в тогочасній періодиці [20]. Однак, після спроб окреслити музичну культуру ЗУНР [8, 21–22], ще не висвітлено розвиток у контексті її мистецького життя церковної музики. Це визначається як *мета* статті. Серед *завдань* бачимо показ формування певних рис тогочасного сакрального музикування, його значення для фронту й тилу, а увага до місця церковної музики в ритуалах і святах, відзначення її функцій у церемоніях стане вагомим внеском до них як ще мало розробленої проблеми в українській культурології. У всьому цьому полягає *наукова новизна* наших студій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із рушіїв розвитку мистецтва є релігія. Розвою в християн церковної музики сприяла когорта священників, дяків, дияконів, domestikів, уставників, протопсалтів і церковних співців, регентів та керівників хорів, паламарів, органістів і дзвонарів. Цей поважний ряд церковнослужителів міцнів разом із християнізацією Руси-України. Зміцненню віри допомагало сакральне музикування як обов'язкове осердя обрядів. У чернечих обителях богослужіння проводилися цілодобово. Водночас діти з колисковими сприймали й виконували колядки, гагілки, щедрівки тощо. Досвід участі в музично-театральних діях отримували на сходинах, де піснями славили Бога, у постановках вертепів, великодніх хоровах. Спонукою вдосконалення виконавських умінь було сподівання на винагороду за колядування, щедрювання. У ЗУНР зібрані таким чином кошти започатковували практику їхньої передачі на потреби поранених [7]. Водночас рівень музичної культури в краї, як одного з самобутніх регіонів України, обумовлювало те, що до ПСВ тут діяла мережа спеціальних навчальних закладів, розвивалися громадсько-просвітницькі й музичні товариства різних етносів, творили композитори, виступали мистецькі гурти й окремі виконавці, згуртовувалися дяки, до церковних хорів долучалися

школярі, існувала традиція домашнього музикування, публікувалися результати наукових студій. Навіть у тюрмах були хори, а в репертуарі почасти місце мали духовні твори [34; 124, 130]. Церковна музика звучала у виконанні мистецьких гуртів різних етносів. Українці, зокрема виконували традиційні для галицької музики жанри – духовні й світські хори, вокальні ансамблі, солоспіви, обробки не лише своїх фольклорних творів, а й інших слов'янських народів [19; 164]. Наостанку XIX ст. у Станіславові функціонувало дяківське товариство, його школа, що готувала професійні кадри для парафій єпархії. Це сприяло належному рівню церковно-співочого мистецтва [3; 123–124]. Християни західного обряду в костелах міст, містечок і сіл мали органи. У станіславівському костелі оо. єзуїтів, відкритому 6 жовтня 1895 р. на вул. Заболотівській, 4 (нині – Сестер Василянок), орган установила фабрика Рігера з Сілезії. У храмі ймовірною вмістимістю на 1 500 вірних, виконана цим величним інструментом музика діяла не тільки на них. У римо-католицькій колегіаті (на майдані А. Шептицького) з 1900 р. теж звучав орган [34; 75, 17].

Національне піднесення українців у ситуації власного державотворення, їхня радість від проголошення ЗУНР, переживання загального душевного розвою вимагали вираженню себе в музиці й завдяки їй. Окрилювали вісті про події в Наддніпрянській Україні, універсали її Центральної Ради, звістки про звільнення з-під московської окупації, сприйняття майоріння національного прапора. На другий день після захоплення 1.11 1918 р. українськими військовими м. Львова у церквах краю дзвонили, навіть, як здавалося, дзвони звучали по-новому; церкви були переповнені. Пафосно лунали музичні твори громадянського спрямування [31; 20, 73, 86–87].

Типовою рисою суспільно-політичного й мистецького життя ЗУНР був сплеск масового публічного музикування. Водночас вільне використання етносами свого мистецтва вможливило проголошення рівних прав націй без різниці мови, віри, роду, стану чи статі [37]. Тобто однією з прикмет поліетнічної музичної культури ЗУНР був безперешкодний розвиток фольклору українців, поляків, євреїв, вірмен, німців, ромів, румунів, угорців, інших народностей, які тут жили. Мистецтво характеризували особливості інструментального й вокального фольклору етнографічних регіонів: Бойківщини, Буковини, Гуцульщини, Закарпаття, Лемківщини, Надсяння, Опілля, Покуття, а також низки етносів. Частина з них, зокрема євреї, поляки, німці входили до складу міського населення. А особні риси музики, зокрема церковної значною мірою виражаються місцем проживання людної (більшість тоді побутувала в селах, займалася сільським господарством). У містах же були сприятливіші потенції в підбиранні церковних хористів, вони частіше виконували складніші композиції, у кафедральних соборах цілодобово проводилися богослужіння, відповідно частіше звучали дзвони й органи. Про церковну музику в ЗУНР теж можна скласти уявлення за віросповіданням її громадян: 62% вважали себе греко-католиками, 18 – римо-католиками, 13 – іудеями, 6 – православними [29; 93].

Без церковної музики не обходилося відзначення урочистостей. За висновками дослідників, українці Галичини величаво відзначали свої свята. До їхньої програми входили, як правило, відправа богослужіння декількома священниками й дияконами, «промовляння» на зібраннях громадських діячів, спів хорів, виконання присутніми національного гімна [31; 19–20]. Тяглість таких торжеств зміцнилася в часи ЗУНР. Коли з проголошенням української державности в м. Коломия молилися за упокій душ «убієнних» січових стрільців, інших жовнірів, що полягли за Україну, то чин виявився «торжественним»: дев'ять священників, два диякони, хор дівочої семінарії [31; 97]. На його доладний спів звернув увагу часопис *Покутський вісник* [31; 99]. Ще в Коломий тоді діяла дяківська бурса. Закономірно, що їхні вихованці сприяли покращенню церковного співу на теренах краю.

Церковна музика сприяла славленню Бога, зміцнювала віру, допомагала вимолювати краще життя. Запорукою цього в ЗУНР стало згуртування священників, обговорення шляхів покращення умов їхньої діяльності, потуги греко-католиків відносно розширення мережі своїх шкіл тощо [46]. Співаки, приміром, учні семінарій під орудою вчителів, виконували при частих тоді погребях псалми. Однак, звуковий ареал унаслідок австрійських реквізицій дзвонів на потреби ПСВ (залишали тільки дуже давні ідіофони) втратив домінуючий феномен організації докільля на засадах сакральності – пишні уставні дзвоніння. Їхні благовісткування про Служби Божі, відзначення їхніх найбільш урочистих місць замінили вдаряння в била, клепапа. Укорінення дзвонін у житті людей підтверджує, приміром, метафорична згадка про сполошну музику дзвонів у газеті *Голос Поділля*, де уряд молоді Республіки «звернувся до населення із закликом «Український народе! Бийте у дзвони на всенародну тривогу і кличте всіх до оборони свого життя» [26; 280–281]. Прикладом є рядок із часопису *Републіка*: «Тут вдарилася в дзвін тривоги уся польська преса» [27]. Тоді чимало друкованих видань мали назву *Дзвін*. Він звучав могутнім багатообертоновим голосом з унікальної дзвіниці на Софіївській площі Києва при проголошенні 22 січня 1919 р. Акта Злуки ЗУНР і УНР, що показують широкі й відомі кадри кінохроніки.

Священники були серед організаторів захоплення влади на місцях. Так, на Збаражчині 31 жовтня 1918 р. о. С. Тесля прийшов до голови читальні *Просвіти* в с. Базаринці Т. Яремчука й попросив зібрати «ввечері збори управи й запросити на них найвизначнішу молодь – хлопців з аматорсько-співацького гуртка, як також військових, що були на відпустках» [26; 93]. Водночас, як бачимо, членами хорових гуртів була свідомо, соціально активна молодь, потенціал якої прирівнювали до вояків.

Значення священників-військовиків підтверджує те, що ввечері 31 жовтня 1918 р. «австрійський комендант Тернопільського гарнізону заявив, що згідно з наказом зі Львова передає українцям військову й цивільну владу. Оскільки в залозі не було жодного українського старшини, підписати протокол про передачу влади комендант попросив ... капелана майора В. Кузьму» [10; 261]. Церковні співи лунали при освяченні військових формувань ЗУНР. Коли професори й старші гімназисти Тернополя вступили добровольцями до війська й сформували свій курінь, то його 3 грудня освятив у складі І Подільського полку згаданий військовий священник В. Кузьма [10; 264].

Важлива роль священників була в УГА, що мала в організаційно-матеріальному відділі підвідділ польового духовенства. Воно організовувало, за потреби, гуртове виконання сакральних піснеспівів, зокрема неодмінних на похованнях при відспівуванні вбитих чи померлих від ран. Серед нагород передбачили для духівників орден *Хрест* [10; 283]. Спів мав виняткову роль у війську як засіб зміцнення його духу, складова взаємодії вояків. Значення музики для них підтверджують спогади про весну 1919 р. (їхній підрозділ названий *Тяжкі дні У. Г. А.*). Тоді з розчаруванням почули про підтримку Антантою поляків і дух українців підупав. При цьому генерал М. Омелянович-Павленко слушно зауважив: «Армія – це живий організм, що – як й одиниця – радіє, страждає, захоплюється добрим перебігом подій та огортається сумом, коли нищаться її здобутки» [33; 124]. Тому дали «боевим частинам необхідний відпочинок. Для цього уряджено в припіллях Бригад пункти часового спочинку з лазнями, церквами, розвагами та ін.» [33; 125].

Своєрідним фото музичного життя містечка Перегінське (Рожнятівщина), зокрема назви творів, час виконання в церкві, є спогад про перший Великдень доби ЗУНР. Тоді «священник убрався в новий синій фелон із золотими цвітами. На хорах співали *Боже, великий, єдиний... і Ще не вмерла*» [23; 119].

Значення відправ для війська підтверджує те, що 1 червня 1919 р. артилерія УГА обстрілювала с. Нижнів (Тлумаччина), особливо костел, бо довідалися про заплановане його відвідання польськими вояками [18; 23]. Того ж місяця в церкві с. Залісся, що біля Чорткова, бригадний духівник о. Лучинський правив Службу Божу. У заповненому стрільцями храмі вони молилися «щиро і горячо, як ніколи» [26; 133]. Суспільну вагу церковних хорів засвідчує їхня заборона польською воячиною, зокрема при похоронах українських військовиків [29; 124].

Увазі до особливих духовних творів, їхнє високомистецького виконання та, відповідно, удосконаленню співу церковних хорів, наскільки це було можливо в час війни, посприяли виступи в Станіславові Української республіканської капели, що направлялась урядом УНР популяризувати її у світі. Кияни співали 12 квітня 1919 р. на честь закордонних місій, акредитованих у місті. У першій частині програми виконували релігійні пісні (псалми й канти) в обробці композиторів. У другій – звучали колядки. Газета відзначила, що вперше «наше громадянство по сей бік Збруча чуло правдивий чудовий хор, керований натхненним диригентом. Уперше почули ми канти і псалми – високі твори релігійного почуття нашого народу і духовенства... Здається, всі ми знаємо їх, але вперше цілу глибину їх релігійно-естетичного багатства збагнули лише вчора у виконанні Капели д. Кошиця» [32; 500].

Серед прикмет мистецтва ЗУНР була діяльність українських військових духових (трубних) оркестрів. Їхня гра супроводжувала вояків на місця вишколу, звучала на вічах, зустрічах поважних гостей, похоронах [6]. У Гвіздці (Коломийщина) 27 квітня 1919 р. після віча, «відбувся похорон Семена Бахняка, жандарма, якого убив дезертир. Коломийська військова музика пригравала жалобні марші. Похорон відбувся дуже величаво» [35]. Тут автор цитованого уривка розпізнав виконання різних траурних композицій. Вони перемежовувалися в таких обставинах зі співом церковних хорів.

У молодій Республіці обговорювали задуми реформ у всіх царинах життя, зокрема й церковному. Публікувалися проекти змін у житті духовенства, що мали сприяти підвищенню його авторитету [46; 11]. Значимість священників опиралася на освіченість, високу національну свідомість, чітку громадянську позицію. Це вабило людей, святим отцям вірили, на них рівнялися, зокрема й у пошануванні церковної музики. Розглядалося питання відбудови зруйнованих церков. Їхнє значення добре розумів і ворог. За публікаціями газет біля міст Ковель і Володимир-Волинський поляки знищували все українське, палили церкви, закривали всі типи шкіл, арештовували громадських діячів тощо [12]. Під час єврейських погромів у Львові, після його захоплення поляками, знищувалися іудейські богослужбові книги.

У пору закладання підвалин нового ладу духовенство, як «стан, котрий найбільше має вплив на нарід» [47] продовжувало посідати поважне місце в житті людей. Це підтверджують спогади М. Омеляновича-Павленка про час ЗУНР у Стрию, куди, як командувач, їздив знайомитися зі становищем у тилу. На побаченні з послами – членами Національної Ради від Стрийщини, Самбірщини, Калущини зустрівся з видатними тамтешніми «мужами», котрих шанувало населення. «Я стало пригадує ... високого поважного о. Нижанківського, що став жертвою польського шовінізму» [33; 123]. Значимість українських священників, їхня роль «у боротьбі проти поляків була позитивною. Своєю службою, прикладом і промовами вони суперничали з політичними провідниками. Ворог відповідно оцінив заслуги наших пан-отців і, не зважаючи на «сан», де тільки було можливо, катував їх. Отець Нижанківський і багато інших назавжди залишаться у вдячній пам'яті українців» [33; 66]. Тут згадано О. Нижанківського – священника Греко-католицької Церкви, відомого композитора, диригента, нотовидавця, видатного кооператора й державного діяча ЗУНР, активного популяризатора українського хорового співу [25; 3]. Під час польського свавілля в Стрию окупанти 22 травня 1919 р. замучили О. Нижанківського. Мабуть і за те, що благословляв частини Легіону УСС, що сини Нестор, Степан і Богдан у листопаді 1918 р. записалися добровольцями в УГА [41; 3].

Особливістю богослужінь в УГА було їхнє проведення українською мовою, що після переходу військ ЗУНР за Збруч радо віталось селянами. Адже, як вони почули, галицькі священники читали молебні й проповідували рідною українською мовою, нею ж відправляли богослужіння [38; 598–599].

Серед засобів привернення людей до релігії, чинником музичного виховання є самоосвіта. Її організації допомагали виступи культурних діячів. Вони розкривали значення позашкільної освіти. Цьому сприяли публічні бібліотеки [25], нові книжкові видання [36]. Особливої ваги вона набула у війську, наповнення читалень різною літературою, зокрема церковною. Капелани закликали передавати сюди книги, газети, що мали підносити свідомість, додавати завзяття, оберігати від деморалізації [1; 44].

Музичну культуру Республіки укріплювало тогочасне нотовидання, зокрема українське. Його студії показали, що 1917–1920 рр. були для нього найпліднішим періодом [40; 22]. Між публікацій музичних творів були ті, що, напевно, виходили саме в ЗУНР і сприяли розвитку церковної музики (серед міст із нотодрукуванням виділяється Коломия, Станіславів). Нотовидання задокументувало значимість музики, її професіоналізацію, розповсюджувало різножанрові музичні твори, зокрема церковнообрядові.

Взаємозв'язок розмаїтих жанрів мистецтва підтверджують збережені твори музичної іконографії. Одним з її джерел є репродукція малюнка старшини армії ЗУНР В. Петрука *УГА в «Чотирикутнику смерті» на Східній Україні. Панахида над померлими від плямистого тифу. Осінь 1919 р.* (опубліковано 15.12 1923 р. в органі військової еміграції ЗУНР часописі *Український Скиталець*). Інша графіка – *УГА в «Чотирикутнику смерті» на Східній Україні*, що надрукована там же й, мабуть, авторства того ж митця, змальовує в центрі композиції гору черепів, а обабіч них розміщених серед військових у різних місцях трьох сурмачів. Вони на всі боки світу, як на іконах «Страшного Суду», оповіщають, певно, трагічну новину; на передньому плані зображено армієц-скрипаль, який по-своєму оплакує загибель побратимів.

Приклади показу місця церковної музики в ритуалах, відзначення її функцій у церемоніях знаходимо у відомостях із перебування армії ЗУНР у таборах інтернованих і полонених. Тут працювали бібліотеки, мистецькі гуртки, функціонували хори, зокрема церковні, які брали участь у молебнях, відзначенні державних і релігійних свят тощо. Стимулом до покращення виконавської майстерності була урядова ухвала щодо заробляння коштів шляхом проведення платних концертів. Це сприяло кращому виконанню церковних піснеспівів. Коли в Берліні ховали колишнього військового міністра ЗУНР полковника Д. Вітовського й четаря Ю. Чучмана, які загинули в авіакатастрофі, то із Зальцведеля прибула «делегатія від українських полонених козаків зі своєю капелою і хором. Торжественне богослужіння і «Со святыми» відправив ... куратор Руст в асисті двох других священників, у супроводі місцевого церковного хору. Богослужіння в церкві закінчило укр. «Святий Боже», яке гарно відспівав хор полонених козаків... З церкви ... рушив жалібний похід на центральне кладовище йдучи цілу годину поважно і величаво головними вулицями Берліна, серед яких сумно гомоніли звуки укр. «Святий Боже» і похоронного маршу «Ви жертвою» [13; 587]. На цвинтарі після промов хор «відспівав ще «Святий Боже», «Боже, великий, Єдиний» і «Ще не вмерла Україна» [13; 588].

Із повідомлення про мітинг протесту інтернованих у таборі Йозефова (тодішня Чехословаччина) проти рішення Ради Послів Антанти в Парижі від 14.3 1923 р. про передачу Східної Галичини Польщі, теж довідуємося про місце й функції музики, зокрема церковної в жалобному ритуалі, його хід: «На ліво від вівтаря уставився стрілецький хор, далі оркестра, за ним наші військові німечники, діти, жінки, всі школи та всі, які не мають військових одягів... Началась полева Служба Божа. Як вимер табір. ... Тільки на вівтарі блимають дві свічки, стрілець до служби служить, а оркестра грає молитву: «Боже

великий, єдиний...» ... Молились. Стрілецький хор співав. ... Кінчилася Служба Божа. – Понеслось різке: «Позір! Кур в право глянь!» – а як продовження дальшої команди... «Ще не вмерла». Грала оркестра народний гімн, а військо струнко стояло і слухало найбільшого приказу, молило свою найбільшу військову молитву» [14; 803]. Після цього почалася панахида за тими, хто загинув. «Сумні звуки пісні мимоволі витискали сльози жіночі, а черстві лиця стрільців набирали поваги, яка виступає то коли стоїш над трупом рідної людини. В їх бо уяві стояло 70 тисяч трупів найближчих товаришів, ріки крові... Хор співав найсмутніше «Вічна пам'ять» [14; 803–804]. Штрихом до ритуалу є опис ходи, як його елемента, за місто, на кладовище. Тоді на чолі походу несли «терновий вінок, за ним наша стрілецька оркестра» [14; 806].

Висновки. Пізнанню духу українців у час визвольних змагань допомагає звернення до одного з найглибших його проявів – церковної музики. Відомості про тогочасне мистецтво, в контексті якого вона побутувала, сприяють кращому пізнанню її змісту, розширюють, оживляють уявлення про наших предків. Час унікальної ЗУНР став важким періодом української історії. Йому притаманні не лише тенденції національно-культурного відродження, розвою української музики, її церковної гілки, а й регресу, викликаного війною, розрухою, епідеміями, загибеллю першої Республіки. Усе ж її становлення на теренах Західної України по-своєму вплинуло на характерності полінаціонального музичного життя. Однією з них було духовне піднесення українців, їхня свобода публічного утвердження себе в мистецтві й завдяки йому сприяли укріпленню церковної музики. Воєнні події спричинили сплеск побожності серед військового й цивільного населення краю, прагнення випросити Божого благовоління для змагань народу, а богослужіння, молебні, чин поховання воїнів, парастаси (які мали належний співосупровід, дзвоніння) набували виразного українського звучання. На теренах Забруччя УГА пропагувала богослужіння українською мовою. Серед його прикмет – розширення кола капеланів, зростання їхньої ролі, заміна в тилу жінками й підлітками мобілізованих чоловіків-дяків, паламарів, органістів і дзонарів. Свої ознаки мала церковна музика в поляків, євреїв, німців, інших етносів. Почастішало виконання похоронних співів, що іноді звучали з грою духових оркестрів. Церковна музика виконувала соціокультурні функції: у житті військових, цивільних, соціальних прошарків, вірних різних конфесій; мистецтво помагало виживати, воювати, виховувати та мобілізувати, оздоровлюватися, підтримувати міжнародний престиж й утверджувати Західноукраїнську Республіку. Церковна музика була могутнім розрадомом у біді, засобом її подолання, прийомом вилиття смутку. Відбувалися позитивні процеси у сфері музики. Але складні умови життя в ЗУНР, її швидка загибель не сприяли реалізації всіх задумів у царині церковного життя. Тому складно показати хід розвитку його музичної сфери. Усе ж видно потребу в ній, значиме місце в житті людей, взаємопов'язаність і взаємообумовленість різних виявів духовного життя в ЗУНР. Її дії у сфері культури, зокрема мистецтва засвідчили розуміння його важливості в час війни.

Перспективи подальших досліджень. Розшук нових джерел, зокрема музико-іконографічних, відбір потрібних фактів послужать кращому опису церковної музики, осібно як складової української культури часу ЗУНР, значення її пори для розвитку тут мистецтва.

Список використаної літератури

1. Бубела, Тов. Держ. Секретар Військових справ. Бюро народної освіти. До української суспільності! *Републіка*. 1919. 30 квіт. С. 2.
2. Булка Ю. Нестор Нижанківський. Життя і творчість//Життєвий і творчий шлях. *Вікіпедія* (дата звернення: 25.03.19).
3. Валіхновська З. Дяківське Товариство у Станіславові. *Вісник Прикарпат. ун-ту: Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2004. Вип. VII. С. 122-130.
4. Великочий В. Українська історіографія суспільно-політичних процесів у Галичині: 1914-1919 рр.: монографія. Івано-Франківськ : ВДВІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2009. 812 с.
5. Витвицький В. Музикознавчі праці. Публіцистика / упоряд. Л. Лехник. Львів, 2003. (Історія української музики: Дослідження, вип. 19 / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України). 400 с.
6. Гайворонський М. Перша оркестра У. С. С. *Літопис Червоної Калини*. Львів, 1935. № 12. С. 12–14.
7. Для оборонців рідного краю. Жертовлюбність чортківських селян. *Републіка*. Станіславів, 1919. 21 трав. С. 2.
8. Дмитрук С., Кіндратюк Б. Культурно-мистецьке життя ЗУНР як джерело стимулювання розвитку художньо-пізнавальних інтересів сучасних школярів. *Міжнар. наук. конф, присвячена 75-річчю ЗКНР (1–3 листоп. 1993 р.)*: матеріали. Івано-Франківськ, 1993. С. 125–127.
9. Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали: У 5 т. 8 кн. / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, Місто-НВ, 2001-2008.
10. Західноукраїнська Народна Республіка. 1918–1923: ілюстрована історія / автор ідеї, гол. ред., кер. наук. кол. М. Кугутяк. Львів-Івано-Франківськ : Манускрипт Львів, 2008. 524 с.
11. З'їзд українського католицького духовенства Західної області. *Републіка*. 1919. 20 трав. (продовж.). С. 3.

12. З північно-західного польсько-українського фронту. *Републіка*. 1919. 14 бер. С. 239. Лучків В. З'їзд українських інженірів в Станіславі. *Републіка*. 1919. 7 бер. С. 3.
13. Інформація др. поручника Івана Корача про похорони в Берліні полковника Дмитра Вітовського і четаря Чучмана. 30 серп. 1919 р. *Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали: У 5 т. 8 кн. Т. 4 : *Суспільно-політичні процеси. Національно-культурне відродження* / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. № 314. С. 586–588.
14. Інформація про мітинг протесту інтернованих у Йозефові проти рішення Ради Послів Антанти в Парижі від 14 березня 1923 р. 25 березні 1923 р. *Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали: У 5 т. 8 кн. Т. 4 : *Суспільно-політичні процеси. Національно-культурне відродження* / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. № 396. С. 801–812.
15. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі XX століття : монографія. Івано-Франківськ : Типовіт, 2012. 1164 с.
16. Карась Г. Хорова культура українців міста Станіслава з кінця XIX до 1939 р. *Stanisławów i ziemia Stanisławowska w dobie przemian społecznych oraz narodowościowych XIX i pierwszej połowy XX wieku: Po stronie pamięci i dialogu*. Т. 2: Gospodarka, kultura, religia / red. nauk.: P. Nawrylszyn, M. Kardas, A. Ostanek; з пол. пер. Н. Ткачик. Warszawa; Stanisławów, 2017. С. 203–213.
17. Карпенко О. Листопадова 1918 р. національно-демократична революція в західноукраїнських землях. *Український історичний журнал*. Київ, 1993. № 1. С. 16–29.
18. Карпинець І. Історія 8-ї Галицької Бригади. III. Б. Перший відворот У. Г. А. *Літопис Червоної Калини*. Львів, 1935, № 12. С. 19–23.
19. Кияновська Л. Галицька музична культура XIX–XX ст. Чернівці : Книги – XXI, 2007. 424 с.
20. Кіндра В., Кіндратюк Б. До питання про використання матеріалів газет ЗУНР у музично-естетичному вихованні сучасних школярів. *Міжнар. наук. конф., присвячена 75-річчю ХУНР (1–3 листоп. 1993 р.)*: матеріали. Івано-Франківськ, 1993. С. 122–123.
21. Кіндратюк Б. Сторінки історії ЗУНР в українській музичній спадщині. *Міжнар. наук. конф., присвячена 75-річчю ЗУНР (1–3 листоп. 1993 р.)*: матеріали. Івано-Франківськ, 1993. С. 120–121.
22. Кіндратюк Б. Музична культура Західноукраїнської Народної Республіки (1918–1923). *Українська музика*. Львів : ЛНМА ім. М. Лисенка, 2019. Чис. 1 (31). С. 43–59.
23. Костюк В. ЗУНР у спогадах письменника Осипа Мошури. *Міжнар. наук. конф., присвячена 75-річчю ЗУНР (1–3 листоп. 1993 р.)*: матеріали. Івано-Франківськ, 1993. С. 118–120.
24. Кошиць О. З піснею через світ. Публікація М. Гордійчука. *Україна*. Київ, 1989. № 27. С. 21; № 28. С. 15–17; № 29. С. 18–20; № 30. С. 13–15; № 31. С. 15–17.
25. Курилович В. Прилюдна бібліотека ім. Т. Шевченка. *Републіка*. 1919. 27 лют. С. 3.
26. Лазарович М., Мельничук Б., Матейко Р. За волю й славу України. *Нариси з історії Українського Січового Стрілецького та Української Галицької Армії*. Вид. 3-тє, доп. Тернопіль : ТЗОВ «Терно-граф», 2015. 320 с.
27. Лемківщина пропадає. *Републіка*. Станіславів, 1919. 27 лют. С. 3.
28. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів : Олір, 1995. 361 с.
29. Литвин М. Проект «Україна». Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків : Фоліо, 2015. 380 с.
30. Монолатій І. Перша Республіка. Коломия в часи ЗУНР. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2017. 96 с.
31. Монолатій І. Місто двох республік і диктатури. Коломийські сцени Української революції. Івано-Франківськ : Галицько-Українська Накладня ім. Я. Оренштайна, 2018. 656 с.
32. Морозюк В. Капела Кошиця. *Літопис Червоної калини*. Львів, 1997. № 10–12. С. 497–501.
33. Омелянович-Павленко М. Українсько-польська війна 1918–1919 (Серія спогадів «Звитязці»). Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2018. 144 с.
34. Полєк В. Майданами та вулицями Івано-Франківська: історико-культурний путівник. Львів : Світло і тінь, 1994. 90 с.
35. По Україні. УПБ. – Коломия 30. IV. *Републіка*. Станіславів. 1919. 3 трав. С. 2.
36. Приватні оголошення. *Републіка*. 1919. 20 трав. С. 4.
37. Про оголошення Української держави. *Діло*. Львів, 1918. 20 жовт. С. 1.
38. Протокол свідчень просвітного референта 10 галицької бригади Андрія Музички щодо справ на фронті. 9 верес 1919 р. *ЗУНР 1918–1923*. Документи і матеріали: У 5 т. 8 кн. Т. 4: *Суспільно-політичні процеси. Національно-культурне відродження* / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. № 322. С. 595–601.
39. Романюк Л. Музично-театральне життя єврейської громади Станіслава першої третини XX ст. *Stanisławów i ziemia Stanisławowska w dobie przemian społecznych oraz narodowościowych XIX i pierwszej połowy XX wieku: Po stronie pamięci i dialogu*. Т. 2 : Gospodarka, kultura, religia / red. nauk.: P. Nawrylszyn, M. Kardas, A. Ostanek; [з пол. пер. Н. Ткачик]. Warszawa; Stanisławów, 2017. С. 194–202.
40. Савченко І. Українські нотні видання 1917–1923 років у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: Науковий каталог / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; наук. ред. Л. В. Івченко. Київ, 2007. 384 с. (З історії музичної спадщини України).
41. Соневицький І. Нестор Нижанківський під час I Світової війни (рукопис). *Ін-т церковної музики Українського католицького університету (Львів). Архів І. Соневицького*. 4 с.

42. Стрілецькі пісні / упоряд., запис, вступ. ст., коментарі та додатки О. Кузьменко. Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2005. 640 с.
43. Тарнавський М. Спогади / пер. з нім. та ін. В. Бак (Серія спогадів «Звитязці»). Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2018. 160 с.
44. Чайківський Ф., п. дух. Дайте книжку для жовніра! *Републіка*. 1919. 29 бер. С. 4.
45. Черепанин М. Музична культура Галичини (друга половина XIX – перша половина XX ст.): монографія. Київ : Вежа, 1997. 328 с.
46. Шумський Л., о. З духом часу. Погляд на справу духовенства. *Републіка*. Станіславів 1919, 1 бер. (закінч.). С. 3.
47. Яворський В., о. З краю. Щирець, д. 8. III. 1919. *Републіка*. 1919. 25 бер. С. 3.

References

1. Bubela Tov. Derzh. Sekretar Viis'kovykh sprav. Biuro narodnoi osvity. Do ukrains'koi suspil'nosti! [To the Ukrainian Community! (1919) Republyka. 30 kvit. 2 [in Ukraine].
2. Bulka Yu. (2019). Nestor Nyzhankivs'kyi. Zhyttia i tvorchist/Zhyttievyyi i tvorchyi shliakh [Nestor Nyzhankivskyi. Life and Works / Life and Artistic Path]. *Vikipediia*. (Last accessed: 25.03.19.) [in Ukraine].
3. Valikhnovs'ka Z. (2004). Diakivs'ke Tovarystvo u Stanislavovi [Sexton Fellowship in Stanislaviv]. *Visnyk Prykarpats'koho universytetu: Mystetstvoznavstvo*. Ivano-Frankivs'k. Vyp. VII. 122–130 [in Ukraine].
4. Velykochyi V. (2009). *Ukrains'ka istoriografiia suspil'no-politychnykh protsesiv u Halychyni: 1914-1919 rr.* [Ukrainian Historiography of Social and Political Processes in Galicia: 1914–1919]. Ivano-Frankivs'k : VDVTSIT Prykarp. natsion. un-tu im. V. Stefanyka [in Ukraine].
5. Vytvytskyi V. (2003). *Muzykoznavchi pratsi. Publitsystyka* [Music Studies. Articles] / uporiad. L. Lekhnyk. L'viv (Istoriia ukrainskoi muzyky: Doslidzhennia, vyp. 19 / In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy) [in Ukraine].
6. Haivoronskyi M. (1935). Persha orkestra U. S. S. [The First U. S. S. Orchestra] *Litopys Chervonoï Kalyny*. L'viv. № 12. 12–14 [in Ukraine].
7. Dlia oborontsiv Ridnoho Kraiu. Zhertvoliubnist chortkivs'kykh selian (1919) [For the Defenders of the Motherland. Self-Sacrifice of the Chortkiv villagers]. *Republyka*. Stanislaviv, 21 trav. 2 [in Ukraine].
8. Dmytruk S., & Kindratiuk B. (1993). Kul'turno-mystetske zhyttia ZUNR yak dzherelo stymuliuвання rozvytku khudozhno-piznaval'nykh interesiv suchasnykh shkoliariv [Cultural and Artistic Life of ZUNR as a Source for Stimulating the Development of Artistic and Cognitive Interests of Modern Schoolchildren]. *Mizhnarodna naukova konferentsiia, prysviachena 75-richchiu Zakhidno-Ukrains'koi Narodnoi Respubliki (1–3 lystop. 1993 r.): materialy*. Ivano-Frankivs'k. 125–127 [in Ukraine].
9. Zakhidno-Ukrains'ka Narodna Respublika 1918–1923. [The West Ukrainian People's Republic of 1918–1923] *Dokumenty i materialy*: U 5 t., 8 kn. / uklad. O. Karpenko, K. Mytsan. Ivano-Frankivs'k : Lileia-NV, Misto-NV, 2001–2008 [in Ukraine].
10. Zakhidno-Ukrains'ka Narodna Respublika. 1918–1923 : *ilustrovana istoriia* [Western Ukrainian People's Republic. 1918–1923: Illustrated History] (2008) / avtor idei, hol. red. i ker. nauk. kol. M. Kuhutiak. Lviv - Ivano-Frankivs'k : Manuskrypt – L'viv [in Ukraine].
11. Zizd ukrainskoho katolyts'koho dukhovenstva Zakhidnoi Oblasty (1919) [Congress of the Ukrainian Catholic Clergy of the Western Region]. *Republyka*. 20 trav. (prodovzh.). 3 [in Ukraine].
12. Z pivnichno-zakhidnoho pol's'ko-ukrains'koho frontu (1919) [From the Northwestern Polish-Ukrainian Frontline]. *Republyka*. 14 ber. 2 [in Ukraine].
13. Informatsiia dr. poruchnyka Ivana Koracha pro pokhorony v Berlini polkovnyka Dmytra Vitovskoho i chetaria Chuchmana. 30 serpnia 1919 r. [Information by Dr. Lieutenant Ivan Korach about the Funeral of Colonel Dmytro Vitovskyy and Officer Chuchman in Berlin. August 30, 1919]. *Zakhidno-Ukrains'ka Narodna Respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy*: U 5 t., 8 kn. T. 4 : Suspil'no-politychni protsesy. Natsional'no-kul'turne vidrozhennia / uklad.: O. Karpenko, K. Mytsan. Ivano-Frankivs'k : Lileia-NV, 2008. № 314. 586–588 [in Ukraine].
14. Informatsiia pro mitynh protestu internovanykh u Yozefovi proty rishennia Rady Posliv Antanty v Paryzhi vid 14 bereznia 1923 r. 25 berezni 1923 r. [Information on the Protest Rally of Interned Persons from Joseph against the Decision of the Conference of Ambassadors of Entente in Paris as of March 14, 1923 on March 25, 1923]. *Zakhidno-Ukrains'ka Narodna Respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy*: U 5 t., 8 kn. T. 4: Suspil'no-politychni protsesy. Natsional'no-kul'turne vidrozhennia / uklad.: O. Karpenko, K. Mytsan. Ivano-Frankivs'k : Lileia-NV, 2008. № 396. 801–812 [in Ukraine].
15. Karas` H. (2012). *Muzychna kul'tura ukrains'koi diaspyry u svitovomu chasoprostori KhKh stolittia* [Musical Culture of the Ukrainian Diaspora in the Twentieth Century Time-Space]. Ivano-Frankivs'k : Typovit [in Ukraine].
16. Karas` H. (2017). Khorova kul'tura ukraintsiv mista Stanislavova z kintsia KhIKh do 1939 roku. *Stanisławów i ziemia Stanisławowska w dobie przemian społecznych oraz narodowościowych XIX i pierwszej połowy XX wieku: Po stronie pamięci i dialogu* [Choral Culture of the Ukrainians of the City of Stanislaviv from the End of 19th Century to 1939]. T. 2: Gospodarka, kul'tura, religia / red. nauk.: P. Hawrylyszyn, M. Kardas, A. Ostanek; z pol. per. N. Tkachyk. Warszawa; Stanisławów, 203–213 [in Ukraine].
17. Karpenko O. (1993). Lystopadova 1918 r. Natsionalno-demokratychna revoliutsiia v zakhidnoukrains'kykh zemliakh [November 1918 National and Democratic Revolution in Western Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian historical journal*, 1. 16–29 [in Ukraine].

18. Karpynets I. (1935). Istoriiia 8-yi Halyts'koi Bryhady. III. B. Pershyi vidvorot U. H. A. [Story of the 8th Galician Brigade. III. B. The First Retreat of the U. G. A.]. *Litopys Chervonoi Kalyny*. L'viv, № 12. 19–23 [in Ukraine].
19. Kyianovs'ka L. (2007). *Halytska muzychna kul'tura KhKh–KhKh st.* [Galician Musical Culture of the 19th and 20 th Centuries]. Chernivtsi : Knyhy – KhKhI [in Ukraine].
20. Kindra, V. & Kindratiuk, B. (1993). Do pytannia pro vykorystannia materialiv hazet ZUNR u muzychno-estetychnomu vykhovanni suchasnykh shkoliariv [To the Question of the Use of Materials of ZUNR Newspapers in the Musical and Aesthetic Education of Modern Schoolchildren]. *Mizhnarodna naukova konferentsiia, prysviachena 75-richchiu Zakhidno-Ukrains'koi Narodnoi Respubliky (1–3 lystop. 1993 r.)*: materialy. Ivano-Frankivs'k. 122–123 [in Ukraine].
21. Kindratiuk B. (1993). Storinky istorii ZUNR v ukrains'kii muzychnii spadshchyni [History Pages of ZUNR in Ukrainian Musical Heritage]. *Mizhnarodna naukova konferentsiia, prysviachena 75-richchiu Zakhidno-Ukrains'koi Narodnoi Respubliky (1–3 lystop. 1993 r.)*: materialy. Ivano-Frankivs'k. 120–121 [in Ukraine].
22. Kindratiuk B. (2019). Muzychna kul'tura Zakhidno-Ukrains'koi Narodnoi Respubliky (1918–1923) [Musical Culture of the West Ukrainian People's Republic (1918–1923)]. *Ukrains'ka muzyka*. L'viv : LNMA im. M. Lysenka, 2019. Tcyslo 1 (31). 43–59.
23. Kostiuk V. (1993). ZUNR u spohadakh pysmennyka Osypa Moshury [ZUNR in the Memoirs of Writer Osyp Moshura]. *Mizhnarodna naukova konferentsiia, prysviachena 75-richchiu Zakhidno-Ukrains'koi Narodnoi Respubliky (1–3 lystop. 1993 r.)*: materialy. Ivano-Frankivs'k. 118–120 [in Ukraine].
24. Koshyts' O. (1989). Z pisnei cherez svit. Publikatsiia Mykoly Hordiichuka [With a Song through the World]. *Ukraina*. Kyiv. № 27. 21; № 28. 15-17; № 29. 18-20; № 30. 13-15; № 31. 15-17 [in Ukraine].
25. Kurylovych V. (1919). Pryliudna biblioteka im. T. Shevchenka [T. Shevchenko Public Library]. *Republyka*. 27 liut. 3 [in Ukraine].
26. Lazarovych M., & Melnychuk B., & Mateiko R. (2015). *Za voliu y slavu Ukrainy. Narysy z istorii Ukrains'koho Sichovoho Strilestva ta Ukrains'koi Halyts'koi Armii* [For the Freedom and Glory of Ukraine]. Vyd. 3-tie, dop. Ternopil : TzOV «Terno-hraf» [in Ukraine].
27. Lemkivshchyna propadaie (1919) [Lemkivshchyna is Disappearing]. *Republyka*. Stanyslaviv. 27 liut. S. 3 [in Ukraine].
28. Lytvyn M., & Naumenko K., (1995). *Istoriiia ZUNR* [History of ZUNR] / NAN Ukrainy, In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha. L'viv : Olir [in Ukraine].
29. Lytvyn M. (2015). *Proekt «Ukraina». Halychyna v Ukrains'kii revoliutsii 1917-1921 rr.* [Project «Ukraine». Galicia in the Ukrainian Revolution of 1917–1921] / Kharkiv : Folio [in Ukraine].
30. Monolatii I. (2017). *Persha Respublika. Kolomyia v chasy ZUNR* [The First Republic. Kolomyia in the Times of ZUNR]. Ivano-Frankivs'k : Lileia-NV [in Ukraine].
31. Monolatii I. (2018). *Misto dvokh respublik i dyktatury. Kolomyis'ki stseny Ukrains'koi revoliutsii* [City of Two Republics and Dictatorship. The Kolomyia Scenes of the Ukrainian Revolution]. Ivano-Frankivs'k : Halytsko-Ukrainska Nakladnia im. Yakova Orenshaina [in Ukraine].
32. Moroziuk V. (1997). Kapela Koshytsia [Koshetz Capella]. *Litopys Chervonoi kalyny*. L'viv. № 10–12. 497–501 [in Ukraine].
33. Omelianovych-Pavlenko M. (2018). *Ukrains'ko-pols'ka viina 1918–1919* [The Polish–Ukrainian War of 1918–1919]. Ivano-Frankivs'k : Lileia-NV (Seriiia spohadiv «Zvytiachtsi») [in Ukraine].
34. Poliek V. (1994). *Maidanamy ta vulytsiamy Ivano-Frankivs'ka : istoryko-kul'turnyi putivnyk* [Through Squares and Streets of Ivano-Frankivsk : Historical and Cultural Guide]. L'viv: Svitlo i tin'. [in Ukraine].
35. Po Ukraini. UPB. – Kolomyia 30. IV. (1919) [In Ukraine. UPB]. *Republyka*. Stanyslaviv. 3 trav. 2 [in Ukraine].
36. Pryvatni oholoshennia (1919) [Private announcements]. *Republyka*. 20 trav. 4 [in Ukraine].
37. Pro oholoshennia Ukrains'koi derzhavy (1918) [About the Announcement of the Ukrainian State]. *Dilo*. L'viv. 20 zhovt. 1 [in Ukraine].
38. Protokol svidchen prosvitnoho referenta 10 halytskoi bryhady Andriia Muzychky shchodo sprav na fronti. 9 veresnia 1919 r. [Minutes of the Testimony of the Educational Officer of the 10th Galician Brigade Andrii Muzychka on Cases at the Frontline. September 9, 1919] (2008). *Zakhidno-Ukrains'ka Narodna Respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy*: u 5 t. 8 kn. T. 4: Suspil'no-politychni protsesy. Natsionalno-kul'turne vidrodzhennia / uklad.: O. Karpenko, K. Mytsan. Ivano-Frankivs'k: Lileia-NV. № 322. 595–601 [in Ukraine].
39. Romaniuk L. (2017). Muzychno-teatralne zhyttia yevreiskoi hromady Stanyslavova pershoi tretyny KhKh st. [The Music and Theatre Life of Stanislaviv Jewish Community in the First Third of the 20th Century]. *Stanisławów i ziemia Stanisławowska w dobie przemian społecznych oraz narodowościowych XIX i pierwszej połowy XX wieku: Po stronie pamięci i dialogu*. T. 2 : Gospodarka, kul'tura, religia / red. nauk.: P. Hawrylyszyn, M. Kardas, A. Ostanek; [z pol. per. N. Tkachyk]. Warszawa; Stanisławów. 194-202 [in Ukraine].
40. Savchenko I. (2007). *Ukrains'ki notni vydannia 1917-1923 rokiv u fondakh Natsional'noi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernads'koho*: Naukovyi kataloh [Ukrainian Musical Editions of 1917–1923 in the Collections of the Vernadsky National Library of Ukraine: Scientific Catalogue] / NAN Ukrainy. Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernads'koho; nauk. red. L. V. Ivchenko. Kyiv (Z istorii muzychnoi spadshchyny Ukrainy) [in Ukraine].
41. Sonevyts'kyi I. *Nestor Nyzhankivs'kyi pid chas I Svitovoi viiny (rukopys)* [Nestor Nyzhankivskyi during the First World War (manuscript)] / Instytut tserkovnoi muzyky Ukrainiskoho katolyts'koho universytetu (L'viv). Arkhiv Ihoria Sonevyts'koho [in Ukraine].
42. Strilets'ki pisni [Sich Riflemen's Songs] / uporiad., zapys, vstup. st., komentari ta dodatky Oksany Kuzmenko (2005). L'viv : In-t narodoznavstva NAN Ukrainy [in Ukraine].

43. Tarnavs'kyi M. (2018). *Spohady* [Memories] / per. z nim. ta in. V. Bak. Ivano-Frankivs'k : Lileia-NV (Seria spohadiv «Zvytiachtsi») [in Ukraine].
44. Chaikivs'kyi F., p. dukh. (1919.). Daite knyzhku dlia zhovnira! [Give a Book to the Trooper!] *Republyka*. 29 ber. 4 [in Ukraine].
45. Cherepanyn M. (1997). *Muzychna kul'tura Halychyny (druha polovyna KhIKh – persha polovyna KhKh st.)* [Music Culture in Galicia (second half of 19th – first half of 20th century)]. Kyiv : Vezha [in Ukraine].
46. Shums'kyi L., o. (1919). Z dukhom chasu. Pohliad na spravu dukhovenstva [In the Spirit of the Times. A look at the Work of the Clergy]. *Republyka*. Stanyslaviv, 1 ber. (zakinch.) 3 [in Ukraine].
47. Yavors'kyi V., o. (1919). Z kraiu. Shchyrets', d. 8. III. 1919 [From the Edge. Shchyrets, d. 8. III. 1919]. *Republyka*. 25 ber. 3 [in Ukraine].

ЦЕРКОВНА МУЗИКА В КОНТЕКСТЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЇ ЖИЗНІ ЗАПАДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918–1923)

Киндратюк Богдан – доктор искусствоведения, доцент, профессор кафедры методики музыкального воспитания и дирижирования Учебно-научного института искусств, Прикарпатский национальный университет им. Василия Стефаника, г. Ивано-Франковск, Украина

Системно представлено розвиток церковної музики (колокольний звон, богослужбове піння, гра органа) в контексті художественної життя Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Інтерпретація матеріалів утверджує герменевтичне вивчення музики і антропологічний підхід в її дослідженні. Розвиток мистецтва обумовили духовний підйом українців, боротьбу за своє государство на фронті і в тилу, сплеск проявлення побожності серед людей, стремління випросити благосклонність для оборонних состязань. Богослуження, похорони супроводжались відповідним пінням, канонічними звонами, грою органа.

Ключевые слова: Західно-Українська Народна Республіка, церковна музика, богослужбове піння, колокольні звони, орган, священник, капелан, ритуал.

CHURCH MUSIC IN THE CONTEXT OF ARTISTIC LIFE IN THE WESTUKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC (1918–1923)

Kindratiuk Bohdan – doctor of Arts, Associate Professor, Professor of the Department of Methods of Music Education and Conducting of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University of Arts, Ivano-Frankivsk, Ukraine

The development of church music (bell-ringing, liturgical singing, organ playing) has been systematically researched in the context of the artistic life of the West Ukrainian People's Republic (WUPR). The interpretation of the material confirms the hermeneutical study of music and the anthropological approach in its studies. The development of art caused the special spiritual uplift of the Ukrainians, the struggle for their state at the front line and at the home front, a burst of manifestations of piety among people, the desire to seek God's favor for the people's fight. The liturgy, the act of burial were naturally accompanied by appropriate singing, bell-ringing, and organ playing.

Key words: Westukrainian People's Republic, church music, liturgical chants, bell-ringing, organ, priest, chaplain, ritual.

UDC 783:7.03(477.8) «1918-1923»

CHURCH MUSIC IN THE CONTEXT OF ARTISTIC LIFE IN THE WESTUKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC (1918–1923)

Kindratiuk Bohdan – doctor of Arts, Associate Professor, Professor of the Department of Methods of Music Education and Conducting of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University of Arts, 57, vul. Shevchenko, Ivano-Frankivsk, Ukraine

The purpose of the study is to systematically reproduce the development of church music (bell-ringing, liturgical singing, organ playing) in the context of the artistic life of the West Ukrainian People's Republic (WUPR), the national and cultural revival of that time. **The methodology** of the study is still based on the interpretation of new materials, and their interpretation decrees the hermeneutical study of music. The anthropological approach and modern studies in the field of social history, in particular, the history of daily life, help to understand the development of its church branch in the WUPR. Therefore, the priority subject of our search involves moods and actions of participants of events in the sphere of music activity, that is, people and their experiences. The scientific search has shown that the manifestations and nature of church music in the WUPR, as **a scientific novelty** of the article, caused a special spiritual uplift of Ukrainians as a result of proclaiming their state, fighting for it on the front line and on the home front. **Conclusions.** Formation of certain features of music, in particular, sacral music, its improvement and increase in value in the conditions of war were facilitated by greater freedom of public approval of citizens in and through the art. The war caused a burst of manifestations of piety among the Ukrainian military and civilian population, the desire to seek God's favor for the defense competitions of the people's fight; and worship, prayers, the burial of warriors, memorial services (which were naturally accompanied by appropriate singing, bell-ringing) acquired a defined Ukrainian sound. The features of the sacral music of that time include the expansion of the

circle of the chaplains, the rise in their importance, the replacement of mobilized male cantors and palamars, organists and bell-ringers by women and teenagers on the home front. The church music of Poles, Jews, Germans and other ethnic groups had its own features too. The mournful performance of funeral chants, which was sometimes combined with the play of brass orchestras, became more and more frequent. The place of church music in rituals and holidays, its function in ceremonies and celebrations will be a necessary contribution to such poorly developed issue in the field of Ukrainian cultural studies. Musical art, in particular, church music, has successfully performed the inherent social and cultural functions in the lives of civilians and the military, social strata, believers of different denominations; it helped fight, educate and mobilize, heal and promote Ukrainian nation. The actions of the state and the citizens in the realm of music during the war confirmed high importance of such kind of art. It gives grounds for claiming that this period of time had a certain contribution to the development of Ukrainian musical culture.

Key words: West Ukrainian People's Republic, church music, liturgical chants, bell-ringing, organ, priest, chaplain, ritual

Надійшла до редакції 3.11.2019 р.

УДК 784.4:398.81(477.83/.86)

МІСЬКА ПІСЕННА СУБКУЛЬТУРА ТА ПІСНІ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТРАДИЦІЇ ЕСТРАДНО-МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ГАЛИЧИНИ

Колубаєв Олег Леонідович – кандидат мистецтвознавства, доцент, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ
 orcid.org/00000-0002-0627-7794
 DOI.org/10.35619/ucpm.vi32.248
 kolubayev@icloud.com

Висвітлюється процес зародження жанру «вуличної» (батарської) пісні як важливого елементу міської музичної субкультури в контексті принципових історично обумовлених змін у житті полікультурної громади Галичини кінця XIX – першої третини XX ст. Розглянуто виняткову за вагомістю у формуванні традицій популярної пісенності Галичини творчість січового стрілецтва та плеяди митців, що несли національну та регіональну патріотичну символіку, виконували функції своєрідного мистецького протиставлення чужорідним впливам окупаційних режимів. Виявлено, що репертуарна традиція міської пісенної субкультури Галичини, як і творчість митців УСС та її фольклоризовані форми, будучи усталеною нормою широкого народного вжитку для західноукраїнських територій, поступово проектується на подальші процеси жанротворення та має значний вплив на тенденції розвитку популярно-естрадної пісенності регіону.

Ключові слова: естрадна пісня, патріотична пісня, міська пісенна субкультура, пісні Січових стрільців, регіональна пісенна традиція.

Постановка проблеми. «Легке» музичне мистецтво кінця XIX – першої третини XX ст. у західноукраїнському регіоні спиралось на давню, закорінену традицію, що реалізувалась на підставі засвоєння провідних мультикультурних тенденцій європейського мистецтва та збагатилась фольклорними інтонаціями й жанровими ознаками, зразками національно орієнтованих і високохудожніх зразків солоспівів-танців, пісень-сценок, балад, театральних-концертних номерів. У даний історичний період можемо стверджувати про зародження жанру «вуличної» (батарської) пісні як важливого елементу процесу розвитку розважального «легкого» музичного мистецтва, що характеризується формуванням власної міської культури та синтезуванням її з провідними європейськими тенденціями.

У подальшому, в зв'язку з історичними подіями та зміною соціокультурних запитів суспільства, ці тенденції спостерігаємо в творчості патріотично настроєної творчої еліти у формуваннях Українських січових стрільців (УСС), які у важкий період воєнних дій зберігають надзвичайно позитивний та життєствердуючий настрій, оптимістичний і розважальний характер, що прослідковується й знаходить своє продовження з часу становлення міської пісенної субкультури та «батарушки».

Специфіка проблематики, а відтак погляд на мистецтво розважального жанру в окреслений період, потребує ширших за обсягами досліджень щодо традицій, джерел, діяльності окремих персоналій, котрі, безперечно, мали суттєвий вплив на процес еволюції регіональної традиції естрадно-музичного мистецтва.

Останні дослідження та публікації. Істотну групу досліджень, що вивчають унікальні складові сфери популярної пісні – міської музичної субкультури та пісенності січових стрільців, складають наукові розвідки В. Витвицького, В. Гнатюка, В. Качкана, Ф. Колесси, О. Харчишин, О. Смоляка, І. Соневицького, О. Кузьменко, та польських авторів – Є. Габели, З. Куржової, Р. Волянського, Т. Лерського.